

Tarih ve GÜNCE

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 11, (2022 Yaz), ss. 333-337.

Geliş Tarihi: 4 Şubat 2022

Kabul Tarihi: 30 Ağustos 2022

Kitap Tanıtımı/Book Review

Halil İnalçık, Atatürk ve Demokratik Türkiye, Kronik Yayınları, İstanbul, 2020, 240 Sayfa, ISBN 978-605-7635-74-7.

Yenal ÜNAL*

Türkiye'nin tarihçilik sahasında yetiştirdiği en önemli şahsiyetlerden biri olan Prof. Dr. Halil İnalçık tarafından kaleme alınan "*Atatürk ve Demokratik Türkiye*" adlı eser 2020 yılında Kronik Yayınlarından okuyucuyla buluşturulmuştur. Toplam on makale ve 240 sayfadan müteşekkil olarak hazırlanan esere, indeks de eklenmiştir. Kitap, ilk defa 2007 yılında Kırmızı Yayınları tarafında kitaplaştırılarak okuyucu ile buluşturulmuştur. 2020 yılında bu defa Kronik Yayınları tarafından yeniden yayımlanmıştır.

Prof. Dr. Halil İnalçık özellikle Osmanlı tarihi ve tarihçiliği sahalarında vücuda getirdiği nitelikli metinlerle sadece Türkiye'de değil; dünya genelinde de kabul görmüş bir otoritedir. Eserleri esasında siyasi tarih, sosyal ve ekonomik tarih, müessesesi tarihi, devlet yapısı, demografik yapı, şehir tarihi konuları özelinde Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihini aydınlatmaya dönük çalışmalardır. İnalçık'ın kaleme almış olduğu çalışmalarından bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür: "*Devlet-i Aliyye, Tarihe Düşülen Notlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, Türklük, Müslümanlık ve Osmanlı Mirası, Osmanlılar ve Haçlılar, Osmanlı ve Modern Türkiye, Rönesans Avrupası, Tanzimat, Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet, Kuruluş ve İmparatorluk*

---

* Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, (yenalunal@yahoo.com), Orcid: 0000-0002-4043-8424.

Sürecinde Osmanlı, Osmanlı ve Dünya, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), Şair ve Patron ve Atatürk ve Demokratik Türkiye."

İnalcık, burada zikredilen eserlerin dışında, daha birçok kitabın yanı sıra yüzlerce bilimsel makaleye imza atmış bir tarihçidir. Araştırma ve uzmanlık alanı büyük oranda Osmanlı Dönemi Türk tarihi olmakla birlikte bu büyük tarihçi Türkiye Cumhuriyeti tarihini kapsayan konular üzerine de nitelikli kalem tecrübeleri gerçekleştirmiştir. İnalcık bu kapsamda; Atatürk, Atatürkçülük, hilafet, Türk inkılabı, Türk modernleşmesi, cumhuriyet dönemi tarih çalışmaları, Türk düşünürleri, Helenizm ve Megali İdea başta olmak üzere yakın dönem Türk tarihini yakından ilgilendiren birçok konu üzerine düşünmüş ve bu düşüncelerini yazıya dökmüştür.

"Atatürk ve Demokratik Türkiye" işte bu kapsamda değerlendirilmesi gereken en mühim çalışmalardan biridir. Söz konusu kitapta yazar, özellikle erken cumhuriyet dönemine ilişkin birçok konuyu mütekâmil bir tarihçi olarak derinlemesine tahlil etmiştir. *"Atatürk ve Demokratik Türkiye"*, yazarın muhtelif tarihlerde kaleme almış olduğu on farklı makalesinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Adı geçen makalelerin kimisi 1963, kimisi 2005 tarihini taşımaktadır. Görünen gerçek o ki, İnalcık kırk yıllık bir zaman diliminde cumhuriyet dönemine ilişkin olarak kaleme aldığı metinleri bir kitapta toplayarak yeniden okuyucunun ilgisine sunmak istemiştir. Kitapta geçen makalelerin isimleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- *"Atatürk ve Atatürkçülük"*
- *"The Caliphate and Atatürk's İnkılap"*
- *"Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşme Problemi"*
- *"Türkiye Cumhuriyeti ve Osmanlı"*
- *"Atatürk ve Atatürk Devrimi Üzerine Yabancı Tarihçiler"*
- *"Türkiye ve Japonya'nın Siyasi Modernleşmesi"*
- *"Türk Tarihi ve Atatürk'te Tarih Şuuru"*
- *"Ziya Gökalp: Yüzyıla Damgasını Vuran Düşünür"*
- *"İkinci Bin'de Türkler"*

- “Helenizm, Megali İdea ve Türkiye”

Akademik çevrelerce “Şeyhü'l-Müverrihin” yani “Tarihçilerin Şeyhi” ve “Kutbü'l-Müverrihin” yani “Tarihçilerin Kutbu” olarak ifade edilen İnalçık, bu her biri son derece derinlikli ve nitelikli metinlerle ele aldığı konuları etraflıca analiz eden bir tarihçidir. Halil İnalçık, dünyanın en önde gelen Osmanlı tarihçilerinden biri olmakla birlikte; ömrünün büyük bir bölümünü cumhuriyet döneminde yaşamış, Atatürk ilke, inkılaplarına ve cumhuriyet değerlerine sıkı sıkıya bağlı kalmış bir aydındır. Onun yaşamı boyunca vermiş olduğu nitelikli eserlerin, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün “Türkiye'nin çağdaş medeniyetler seviyesinin üstüne çıkarılması” ideali yolunda ortaya koyulmuş birer büyük adım olduğu kabul edilmelidir. Çünkü gerek Türkçe gerek İngilizce olarak yazdığı eserleri sayesinde Türk tarihine ve kültürüne ön yargılı yaklaşan birçok Batılı insan, başta Osmanlı tarihi olmak üzere Türk tarihini çok daha sağlıklı bir biçimde anlama ve anlamlandırma imkânı yakalamıştır.

Büyük bir tarihçinin kaleminden çıkan ve yakın dönem Türk tarihine ilişkin bazı can alıcı meselelerin masaya yatırıldığı “Atatürk ve Demokratik Türkiye”nin kitap tanıtım yazısında şu bilgilere yer verilmiştir: “Türk tarihini dünya tarihçiliğine kabul ettiren Halil İnalçık'tan Atatürk, inkılaplar, cumhuriyet, modernleşen Türkiye ve Türklerin fikir, şuur, zihin dünyası... Atatürkçülük, İnalçık'a göre yüz elli yıllık bir tarihî gelişimin son ve radikal ifadesidir. Günlük siyasi ve sosyal akımların etkisinden korunduğu ölçüde anlaşılacak, Türkiye'nin problemleri daha gerçekçi çözümlere kavuşabilecektir. Elinizdeki eserde İnalçık; hilafet, inkılaplar, modernleşme problemleri, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş ve yabancı tarihçilerin Atatürk devrimlerine dair yorumları üzerine çok kritik analizler yapıyor. Türkiye için bir tek yükseliş yolu olduğunu söylüyor: 'Atatürk devrimini, gerçek ruhuyla benimsemek ve şaşmaz bir şekilde izlemek.' Türk tarihinin en büyük sorununun Avrupa ile boy ölçüşme olduğunu düşünen İnalçık, bunun bir sorun olarak kalmaması için Batıyı da Doğuyu da iyi anlamak gerektiği üzerinde duruyor. Türkiye ve Japonya'nın siyasi modernleşmesi, Türk tarihi ve Atatürk'te tarih şuurunu, yüzyıla damgasını vuran bir düşünür olarak Ziya Gökalp üzerine yazdığı makalelerle fikir dünyamızı genişletiyor. Atatürk ve Demokratik Türkiye, cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk ile devrimlerinin kaynağını daha iyi öğrenmek, modernleşen Türkiye'nin sorunlarını daha iyi anlamak için eşsiz bir eser.” Tanıtım yazısında da genel hatlarıyla temas edildiği üzere İnalçık, bu eserde Türk

modernleşmesinin en ileri aşaması olan Türk inkılabı ve tesirlerini etkin bir biçimde analiz etmeye çalışmıştır.

Türkiye'nin yaklaşık yüz elli yılı aşkın bir modernleşme serüveni vardır. Bir bütün halinde değerlendirildiğinde; Atatürk'ün gerçekleştirdiği köklü devrimlere kadar olan süreçte gerçekleştirilen yenileşme faaliyetlerinin ciddi bir derinlik kazanamadığı tarihçiler tarafından genel olarak kabul edilmektedir. Atatürk dönemi köklü yenileşme faaliyetleri ile Türkiye'nin ve Türk tarihinin çehresinin bambaşka bir istikamete evirildiği aşikârdır. Türk inkılabıyla birlikte 1699'dan sonra girilen zorlu süreçten, yaklaşık iki asırdan fazla bir zaman kurtulamayan Türkiye, adeta baştan sona bütün kurumlarıyla birlikte kendini içinde bulunduğu çağa göre yeniden dizayn etmiştir. Temeli Milli Mücadele hareketine dayanan bu kapsamlı yenileşme süreciyle birlikte Türkiye hemen her alanda kendi kendine yetebilecek bir ülke durumuna gelme noktasında dev adımlar atmıştır. Halil İnalıcık bu değerli yapıtında erken cumhuriyet döneminde ortaya koyulan işte bu yenileşme hareketlerini çeşitli cephelerden yorumlamaya çalışmıştır.

İnalıcık, eserinde sağlam bir metodolojiye sahip, tecrübeli ve derinlikli bir aydın olarak ele aldığı meseleleri son derece mahir bir biçimde irdelediği gibi okuyucuyu şaşırtıcı nitelikte, can alıcı birçok yorum geliştirmeyi de başarmıştır. Örneğin "Atatürk ve Atatürk Devrimi Üzerine Yabancı Tarihçiler" başlıklı bölümde geçen "... Sonuç olarak, Atatürk devrimi ile birlikte Türkiye, yalnız İslam milletleri için değil, İslamiyet'in kendisi için de büyük önemi olan fiili bir durum yaratmıştır ve İslamiyet'in modern dünya önündeki problemlerine samimiyet ve ciddiyetle bir çözüm şekli bulmaya çalışmıştır... 1963 yazında İstanbul'da büyük camilerden birinde dinlediğim bir vaiz, kendisini can kulağı ile dinleyen imanlı vicdanlara hararetle şu fikri aşılamaaya çalışıyordu: Diyordu ki, hakiki bir Müslüman yabancı bir hâkimiyet altında dahi hür olabilir. Fakat Müslümanlığa aykırı hareket eden bir hükümet idaresindeki Müslüman hür sayılamaz. Bu gibi telkinlerin, halk ruhunu nelere hazırladığını açıklamaya lüzum yoktur. Tam bir hürriyet içinde konuşan vaiz efendi, yalnız Atatürk Türkiye'sinde Türklerin hürriyet anlayışından değil, bizzat İslamiyet'teki hürriyet kavramından da ne kadar gafil olduğunu ortaya koymaktaydı. Bu vaizi dinlerken onun, 1921'de hürriyet için Sakarya'da çarpışanlardan yahut o zaman Büyük Millet Meclisi'ndeki ulema efendilerden birinin karşısına çıkmasını temenni ederdim" kabilinden analizler yazarın incelediği konu üzerine ne denli mütakamil değerlendirmeler yapabildiğinin ispatlarından yalnızca birkaçıdır.

Genel itibariyle değerlendirildiğinde İnalçık'ın, “*Atatürk ve Demokratik Türkiye*” adlı eserinde ortaya koyduğu tespitler; Türk devriminden hareketle hem o dönemde hem de günümüz dünyasında emperyalizmin egemenliği altında bulunan ya da altına almaya çalıştığı toplumların vaziyetinin yorumlanması noktasında derinlikli bir metin olarak tebarüz etmektedir. Ortadoğu, Balkanlar, Asya, Afrika ve Güney Amerika başta olmak üzere emperyalist güç odaklarının üzerlerine sömürgeci politikalar geliştirdikleri coğrafyaların ve kitlelerin daha sıhhatli bir biçimde değerlendirilmesinde “*Atatürk ve Demokratik Türkiye*” nitelikli okuyucunun uğrak noktalarından biri olmalıdır. Meseleye bu açıdan yaklaşıldığında modern Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve cumhuriyetle birlikte ümmet geleneğini geride bırakan Türk toplumunun bir yüzyıl önce nasıl şekillendiğinin anlaşılmasında eserin fevkalade kıymete haiz bir tahlil örneği olduğunu belirtmeliyiz.